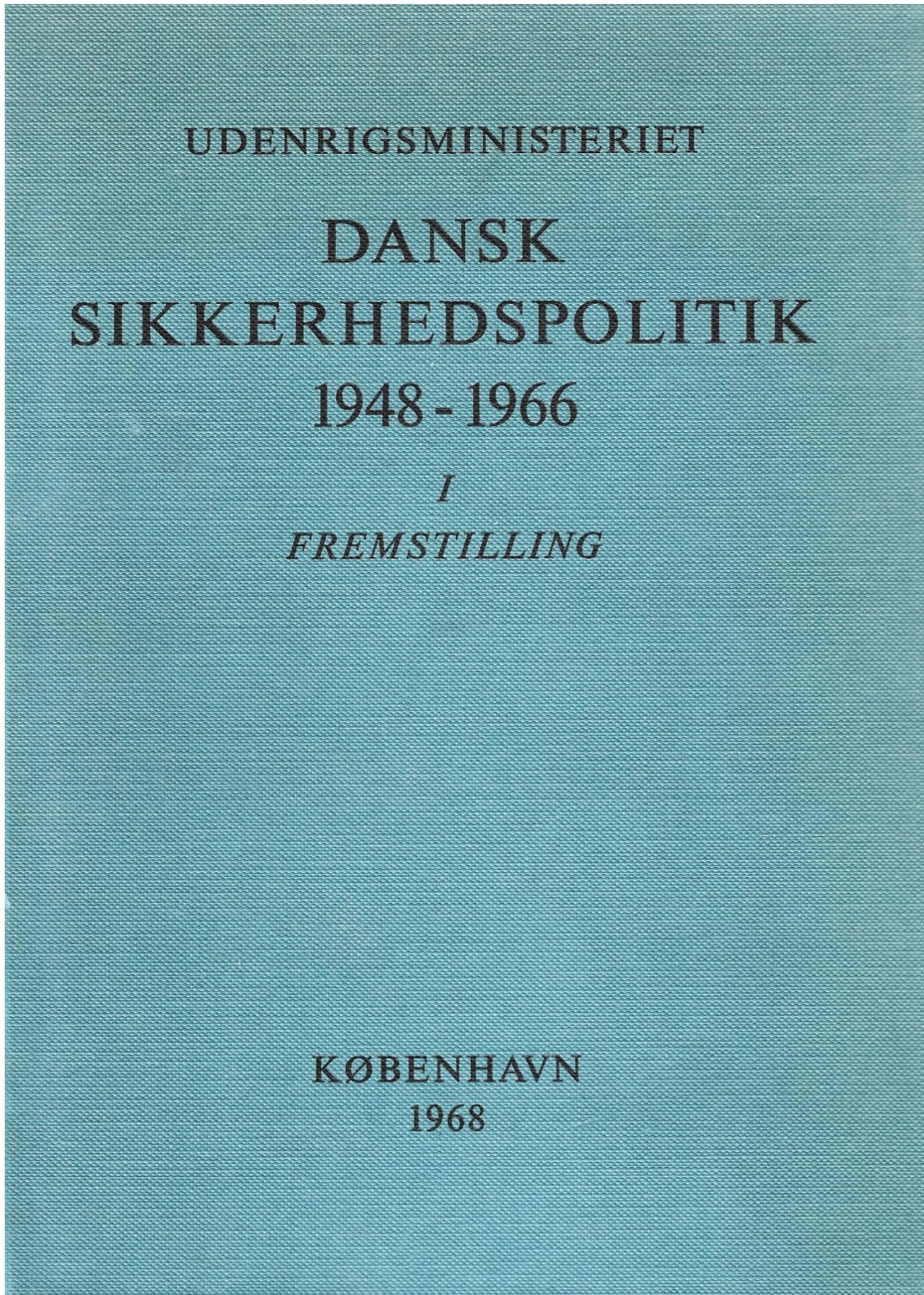

Udenrigsministeriet: Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966 - bind I: Fremstilling

0. Indhold, forord og indledning (side 1-20)

Indhold

FORORD	17
INDLEDNING	19
KAPITEL I	
Forhandlingerne om et skandinavisk forsvarsforbund	21
Genoptagelsen i 1945 af den traditionelle neutralitetspolitik s. 21. Påskekrisen 1948 s. 23. Nedsættelsen af den skandinaviske forsvarskomité s. 25. Karlstadmødet s. 27. Den skandinaviske forsvarskomités betænkning s. 28. Møderne januar 1949 i København og Oslo s. 29. Det danske standpunkt og orienteringen af de vestlige regeringer s. 30. Norge beslutter at indtræde i drøftelserne om Den nordatlantiske Traktat s. 32. Tanken om et dansk-svensk forsvarsforbund undersøges s. 33.	
KAPITEL II	
Danmarks tilslutning til Den nordatlantiske Traktat	35
Situationen efter de skandinaviske forsvarsforhandlingers sammenbrud s. 35. Udenrigsminister Gustav Rasmussens forhandlinger i Washington marts 1949 s. 36. Den nordatlantiske Traktats indhold s. 36. Rigsdagens godkendelse af Danmarks tilslutning s. 39. Den sovjetiske note af 3. april 1949 og det danske svar s. 40.	
KAPITEL III	
Grækenlands og Tyrkiets optagelse i Den nordatlantiske Traktat	43
Det oprindelige danske standpunkt s. 43. Ministerrådsmødet i Ottawa september 1951 og den ændrede indstilling s. 44. Rigsdagens godkendelse af optagelsen s. 46.	

KAPITEL IV

Forbundsrepublikken Tysklands optagelse i Den nordatlantiske Traktat	49
Baggrunden for et tysk forsvarsbidrag og planen om oprettelse af en europæisk hær s. 49. London-konferencen og det efterfølgende ministerrådsmøde i Paris oktober 1954 s. 51. <i>Danmarks holdning til de forskellige forslag til et vesttysk forsvarsbidrag</i> s.	55
Regeringens stilling på ministerrådsmødet september 1950 i New York s. 56. Rigsdagens godkendelse februar 1951 af oprettelsen af en fælles forsvarsstyrke med vesttysk deltagelse s. 56. Holdningen til planen om en europæisk hær s. 59. Drøftelserne om London-konferencens resultater og det sydslesvigske spørgsmåls inddragelse i debatten s. 59. Resultatet af de dansk-tyske mindretalsforhandlinger og folketingets godkendelse april 1955 af Forbundsrepublikken Tysklands optagelse i Den nordatlantiske Traktat s. 64.	

KAPITEL V

Grønlands særlige stilling under Den nordatlantiske Traktat	67
Den amerikanske virksomhed i henhold til overenskomsten af 9. april 1941 s. 67. Overenskomsten af 27. april 1951 og dens betydning s. 69.	

KAPITEL VI

Færøernes stilling under Den nordatlantiske Traktat	73
---	----

KAPITEL VII

Opbygningen af NATO's civile og militære struktur – Politiske konsultationer	75
Den oprindelige civile og militære struktur s. 75. Udbygningen af NATO's civile struktur s. 76. Udbygningen af NATO's militære struktur, herunder oprettelsen af en fælles forsvarsstyrke i Europa og udnævnelsen af en fælles øverstkommanderende s. 76. NATO-statusoverenskomsterne s. 82. Oprettelsen af et fælles luftforsvarssystem i Europa s. 82. Politiske konsultationer s. 83, herunder De tre vise Mænds rapport fra 1956 s. 85.	

KAPITEL VIII

Spørgsmålet om stationering af allierede flyverstyrker i Danmark	89
Baggrunden for spørgsmålet og dets fremkomst i den offentlige debat s. 89. Den sovjetiske regerings erklæring af 1. oktober 1952, det danske svar og folketingsdebatten 30. oktober 1952 s. 92. Det sovjetiske memorandum af 28. januar 1953 s. 95. Udenrigsminister Ole Bjørn Krafts tale den 11. april 1953 i Rønne s. 96. Den socialdemokratiske partikongres juni 1953 og stillingen efter regeringsskiftet september s. å. s. 97.	

KAPITEL IX

Oprettelsen af NATO-enhedskommandoen for den sydlige del af NATO's nordregion	99
<p>Oprettelsen af planlægningsgruppen i Holtenau s. 100. Debatten i anledning af den tyske forsvarsminister Strauss' udtalelser i november 1958 s. 102. Oprettelsen af NATO-depoter i Danmark s. 103. General Norstads forslag om en NATO-enhedskommando s. 105. Den sovjetiske henvendelse af 31. august og det danske svar af 7. oktober 1961 s. 107. Folketingets godkendelse af NATO-enhedskommandoens oprettelse s. 109. Den sovjetiske erklæring den 12. december og det danske svar af 14. december 1961 s. 111.</p>	

KAPITEL X

Dansk atompolitik	113
<p>Indledning s. 113. Det amerikanske tilbud om levering af raketvåben uden atomladning s. 114. Den sovjetiske henvendelse af 28. marts og det danske svar af 26. april 1957 s. 115. Forslaget om etablering af NATO-lagre af atomammunition i Europa s. 116. De sovjetiske henvendelser af 12. december 1957 og 8. januar 1958 samt det danske svar af 8. februar s. å. s. 117. Tanken om NATO som selvstændig atommagt s. 119. Beslutningerne på ministerrådsmøderne 1962 i Athen og 1963 i Ottawa samt Nassau-mødet s. 120. Den nordiske balance s. 121. Studiegruppen vedrørende en eventuel multilateral NATO-atomstyrke og MLF-debatten s. 122. Specialkomitéen s. 125. Forhindring af spredning af kernevåben s. 126. Rapacki- og Gomulka-planerne s. 127. Norden som atomfri zone (herunder Kekkonen-planen) s. 129.</p>	

KAPITEL XI

Det danske forsvar	133
<p>Forsvarskommissionen af 1946 s. 133. Forsvarslovene 1950-52 s. 134. Spørgsmålet om de værnepligtiges tjenestetid s. 138. Forsvarsudvalget af 1955 s. 139. Forsvarsordningen af 1960 s. 140. Forsvarsudvalget af 1965 s. 144. Hjemmeværnet s. 144. Våbenhjælpen til det danske forsvar s. 146. NATO-fællesfinansierede anlæg s. 147.</p>	

KAPITEL XII

Forskellige praktiske sikkerhedspolitiske foranstaltninger	149
<p>Forholdsordre for det militære forsvar ved angreb på landet og under krig s. 149. Regler for afvisning af krænkelser af dansk område under fredsforhold s. 152. Bestemmelser om fremmede krigsskibes og militære luftfartøjers adgang til dansk område under fredsforhold s. 152. Strategisk eksportkontrol (Tankeskibssagen) s. 156. NATO-øvelsessamarbejdet s. 159.</p>	

KAPITEL XIII

Dansk deltagelse i FN's fredsbevarende operationer 163
 »Uniting for Peace«-resolutionen i 1950 s. 163. Danske deltagelse i den internationale styrke i Suez-området s. 165, i Congo s. 167 og på Cypern s. 169. Folketingsbeslutningen i 1964 om en permanent, dansk FN-beredskabsstyrke s. 168.

KAPITEL XIV

Nedrustnings- og afspændingsforanstaltninger 171
 Indledning s. 171. Almindelige nedrustningsbestræbelser s. 172. Begrænsede nedrustnings- og afspændingsforslag s. 174. Generelle inspektionsplaner s. 174. Faste kontrolposter s. 175. Fuldstændigt prøvestop s. 175. Sammenligning af sovjetiske og amerikanske seismografer s. 177. Nordisk og dansk-amerikansk samarbejde på detektionsseismologiens område s. 177. Atomfri klub, forbud mod atomvåben og atomkontrol s. 178. Ikke-angrebspagt mellem Warszawapagten og Atlantpagten s. 181. Økonomiske og sociale virkninger af nedrustning s. 182.

FORKORTELSESLISTE 183

PERSONREGISTER 185

Indledning

Forord

Ved folketingets åbning den 4. oktober 1966 udtalte daværende statsminister J. O. Krag:

»Regeringen har besluttet at udarbejde en redegørelse for dansk sikkerhedspolitik i perioden fra 1948-49 og frem til 1966. Formålet vil være at lægge alle væsentlige kendsgerninger om udviklingsforløbet og baggrunden for den førte politik frem for offentligheden. Materialet udarbejdes i udenrigsministeriet og påregnes offentliggjort til næste sommer.«

I den tilsvarende erklæring ved folketingets åbning den 3. oktober 1967 hed det:

»Den bebudede redegørelse for Danmarks sikkerhedspolitik fra 1948-49 til begyndelsen af 1966 vil foreligge inden længe og vil snarest blive fulgt op med en supplerende redegørelse for den seneste udvikling inden for NATO frem til slutningen af indeværende år. Det er regeringens håb, at offentliggørelsen af dette omfattende materiale vil bidrage til at skabe et bredere grundlag for den løbende debat om vore sikkerhedspolitiske problemer.«

I min udenrigspolitiske redegørelse i folketinget den 3. april 1968 udtalte jeg i forbindelse med en omtale af den samlede bedømmelse af dansk sikkerhedspolitik, som blev bebudet i regeringens tiltrædelseserklæring af 6. februar d. å.:

»Et vigtigt element i denne samlede bedømmelse vil naturligvis også blive den redegørelse for dansk sikkerhedspolitik siden 1949, den såkaldte gråbog, der vil foreligge i løbet af et par måneder.«

Det er denne redegørelse, jeg hermed tillader mig at fremlægge på regeringens vegne. Redaktionen af nærværende redegørelse og supplementet omfattende udviklingen i 1966 og 1967 er afsluttet med udgangen af 1967.

Forhandlingerne i Det udenrigspolitiske Nævn har ikke kunnet gengives i redegørelsen, idet formanden for Det udenrigspolitiske Nævn som svar på en henvendelse herom af 13. oktober 1967 fra daværende udenrigsminister Hans Tabor og en fornyet henvendelse af 27. februar 1968 fra mig i en skrivelse af 24. april 1968 har meddelt, at folketinget af principielle grunde ikke har set sig i stand til at give tilladelse hertil.

Poul Hartling
April, 1968

Indledning

Tysklands totale sammenbrud i maj 1945 skabte i Centraleuropa et politisk, militært og økonomisk tomrum, der medførte en fuldstændig ændring af den europæiske magtbalance. Det mest markante træk ved den nye situation var den linie, der blev trukket tværs gennem dette tomrum, og som snart skulle udvikle sig til en kløft mellem de vestlige og østlige magter.

En kommende europæisk ligevægt måtte forsøge at tilpasse sig den nye situation, som først og fremmest karakteriseredes ved en forskydning af Sovjetunionens interessesfære vestpå, samtidig med at De forenede Stater var blevet en direkte og betydningsfuld faktor i den europæiske politik og i vid udstrækning havde afløst det sejrende, men af krigen svækkede Storbritannien.

Divergenserne mellem Øst og Vest satte siden i stigende grad deres præg på de internationale forhandlinger, hvad enten disse drejede sig om Europas økonomiske genrejsning eller om fredsslutningen med deres fælles fjender. Mange havde knyttet store forhåbninger til De forenede Nationer, men det viste sig snart, at verdensorganisationens sikkerhedsråd ikke formåede at løse de sikkerhedspolitiske opgaver, som var tiltænkt det. Den enstemmighed mellem rådets 5 permanente stormagtsmedlemmer, som i henhold til FN-pagtens artikel 27 (bilag 1) var en betingelse for sikkerhedspolitiske vedtagelser, kunne ikke tilvejebringes. Bestemmelsen byggede på den bristende forudsætning, at den anden verdenskrigs store alliance kunne videreføres i fredstid. Anvendelsen af vetoretten illustrerer i vid udstrækning karakteren og omfanget af de indbyrdes divergenser. I bilag 2 opregnes de sager, hvor det i perioden 1945-49 ikke lykkedes for sikkerhedsrådet at træffe beslutninger på grund af stormagtsveto.

I årene fra 1945 til 1948 gennemførtes der et kommunistisk styre, det såkaldte »folkedemokrati«, i de østeuropæiske lande, og Sovjetunionen sikrede sig sin indflydelse i disse lande gennem indgåelse af en række tosidede bistandsaftaler, der suppleredes med aftaler mellem de mindre lande indbyrdes, hvorved der skabtes et stort, østeuropæisk alliancesystem (bilag 3).

Navnlig omvæltningen i Tjekkosllovakiet i februar 1948 vakte stor opsigt og megen bekymring i den vestlige verden, fordi der efter landets befrielse i maj 1945 var blevet indført et virkeligt demokratisk system, der nu blev omstyrtet ved et kommunistisk kup.

Omtrent samtidig udviklede situationen sig i det delte Tyskland på en faretruende måde. Grænsen mellem den sovjetiske og de engelsk-amerikansk-franske besættelseszoner blev stadig mere uoverstigelig, og begyndelsen til to helt separate områder var ved at dannes. Da de vestlige besættelsesmagter den 1. juni 1948 gennemførte en fælles valutareform i deres områder, svarede Sovjetunionen dels med at indføre et nyt pengesystem i sin zone og dels med at gennemføre en blokade af Vestberlin i et forsøg på at trænge Vestmagterne ud. Blokaden blev besvaret med en modblokade af Sovjetzonen og etablering af en luftbro til Berlin. Først i maj 1949 hævedes blo-

kaden af Vestberlin, efter at Vestmagterne havde bevist, at de ikke godvilligt lod sig fortrænge.

Også på det økonomiske område skærpedes forholdet mellem Øst og Vest. I juni 1947 fremsatte den amerikanske udenrigsminister George Marshall på sin regerings vegne et tilbud til Europa om økonomisk bistand til genrejsningen, mod at de europæiske lande indledte et økonomisk samarbejde for at overvinde de nationale toldbarrierer og restriktioner, der i trediverne havde hæmmet den økonomiske fremgang. Sovjetunionen afviste imidlertid tilbudet og foranledigede Polen og Tjekkoslovakiet til at gøre det samme. Dette blev begyndelsen til »den kolde krig«, der kom til at præge forholdet mellem Øst og Vest i de følgende år.

I den vestlige verden bevirkede hele denne udvikling, at man begyndte at komme ind på tanken om en eller anden form for et alliancesystem for bedre at kunne hævde sig over for Sovjetblokken. Allerede i marts 1946 gav Winston Churchill udtryk for sådanne tanker i en tale, han holdt i Fulton i USA. De afgørende passager i talen er gengivet i bilag 4. Der gik dog lang tid, før disse tanker blev omsat i praksis. Et første skridt blev taget den 4. marts 1947, da Storbritannien og Frankrig i Dunkerque indgik en gensidig bistandspagt. Dette samarbejde føltes dog utilstrækkeligt, og i en tale i Underhuset den 22. januar 1948 gav den britiske udenrigsminister Ernest Bevin åbent udtryk for, at Vesteuropas frie nationer måtte slutte sig sammen. Hovedafsnittene i talen er gengivet i bilag 5.

To måneder senere, den 17. marts 1948, undertegnedes den såkaldte Bruxelles-traktat mellem Belgien, Frankrig, Luxemburg, Nederlandene og Storbritannien om militært samarbejde. Der kan næppe være tvivl om, at omvæltningen i Tjekkoslovakiet i slutningen af februar 1948 var stærkt medvirkende til at fremskynde virkeliggørelsen af Bevins tanker.

Indtil dette tidspunkt havde USA's engagement i Europa indskrænket sig til økonomisk og moralsk bistand, omend bistanden i kraft af den såkaldte Truman-doktrin af 12. marts 1947 dog havde fået et begrænset militært sigte, nemlig at understøtte »de frie folk (Grækenland og Tyrkiet), som modstod forsøg på undertrykkelse«. Det konstitutionelle grundlag for en mere vidtgående amerikansk forpligtelse i Europa opnåedes først gennem den såkaldte Vandenberg-resolution, der vedtoges af De forenede Staters senat den 11. juni 1948 med 64 stemmer mod 4. Resolutionen, hvis ordlyd er gengivet i bilag 6, anbefalede bl. a. USA's tilslutning til sådanne regionale og andre kollektive arrangementer, som byggede på fortløbende og effektiv selvhjælp og gensidig hjælp, og som berørte USA's nationale sikkerhed.

Med USA's aktive genoptræden meldte spørgsmålet sig om et snævrere militært samarbejde. Allerede den 28. april 1948 havde den canadiske udenrigsminister St. Laurent i det canadiske underhus udkastet tanken om oprettelsen af et atlantisk forsvarssystem, (de pågældende passager i talen er gengivet i bilag 7).

I løbet af foråret og sommeren 1948 diskuteredes denne tanke i USA og Vesteuropa, og hen på efteråret, da konflikten omkring Berlin og Tysklandsproblemet skærpedes, indledte Bruxelles-magterne, USA og Canada realitetsforhandlinger om oprettelse af et fælles forsvarssystem for det nordatlantiske område.

Omtrent samtidig begyndte Danmark, Norge og Sverige at undersøge mulighederne for dannelsen af et skandinavisk forsvarsforbund.